תוספות לתקופות – ר"ה ח.

ביאור מונחים:

חשבון התקופות – עונות השעה. קבועות במשכן ובזמנן. שנה 365.25 יום, עונה רבע מכך. וזהו חשבון המכונה שמואל וידוע שאינו מדויק, וכן לא מעברים לפיו בהכרח.

חשבון המולדות – מחודש לחודש לפי הממוצע של כ"ט יב תשצ"ג שהוא אכן ממוצע מדויק למדי, אבל סטיית התקן די גדולה.

חשבון התקופות מתחיל מרגע בריאת השמש

חשבון המולדות אינו מתחיל מרגע בריאת הירח, אלא יש הפרש זמן שבו הלבנה נזופה.

מכאן ואילך, נעשים חשבונות שונים בהתאם לדרשות השונות על מועד החודש הראשון, מתי בפועל נראה החודש וקודש החודש, ומתי בפועל התחדשה הלבנה, לאחר שננזפה וקביעת זמן זה.

לאחר מכן יש לבדוק סטייה של כשבוע המתבטאת אולי דברי רש"י.

רשי י"ב. **ולתקופה** כרבי יהושע - כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן לומר שמניסן נבראו ובתחלת ליל רביעי שמשה חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד' רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה **וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ותרמ"ב חלקים**:

תוספות: לתקופות כר"א דאמר בתשרי נברא העולם. ומונין מולד הלבנה והתקופה מאחד בתשרי

ורבי יהושע מונה מניסן

ויש נפקותא מרובה בדבר [ייתכן שלא. נצטרך לראות בסוף] במה שקודם מנין של זה למניין של זה חצי שנה והא דקיימא לן פרק כיצד מעברין

(עירובין ד' נו. ושם) דאין תקופת ניסן נופלת אלא בארבעה רבעי היום אם בתחילת היום וכו' [אמר שמואל [2]אין תקופת ניסן נופלת אלא בארבעה רבעי היום או בתחלת היום או בתחלת הלילה או בחצי היום או בחצי הלילה ואין תקופת תמוז נופלת אלא או באחת ומחצה או בשבע ומחצה בין ביום ובין בלילה ואין תקופת תשרי נופלת אלא או בשלש

שעות או בתשע שעות בין ביום ובין בלילה ואין תקופת טבת נופלת אלא או בארבע ומחצה או בעשר ומחצה בין ביום ובין בלילה [1]ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות ומחצה ואין תקופה מושכת מחברתה אלא חצי שעה]

היינו משום דהתם כולהו כר' יהושע [כלומר מתחילה הספירה מניסן]
דתניא בברייתא כוותיה דשמואל סבר כר' יהושע דלר"א בכ"ה באלול נברא העולם ולר' יהושע בכ"ה באדר

היינו דכשנברא אדם בששי קידש [אדם הראשון קידש חודשים] החדש (תשרי לר"א ניסן לר"י).

וזה טעם למחשבי העבור לאחר שצרפו כל השעות והתפה [

ולא והתפ"ה – טעות דפוס – ופירושו השאריות על ימים שלמים

ולא והקפה הקרובה במובנה (הקף היתר) אלא חשבון מדוקדק כפי שמוכיח ד"ר ערן רביב במאמרו על תוספות זה:
וההסבר הוא כדלהלן: ע"פ שמואל כאמור אורכה של שנת החמה הוא 365.25 ימים, חכמים קבעו מחזור של י"ט שנה שבו שנים גו"ח אדז"ט מעוברות [1] **אם נחשב את ההפרש לשיטת שמואל בין 19 שנות חמה ל- 235 חודשי לבנה נמצא בדיוק שעה ותפ"ה חלקים !![2]**

א"כ ברורים דברי התוספות שע"מ לדעת את זמן המולד לפי ידיעת התקופה צריך לצרף את כל השעות והתפ"ה חלקים של כל המחזורים ואז נדע את ההפרש הנצבר בין שנות החמה לשנות הלבנה .

---

[1]

[2] **והרי החשבון:**

29	12	793	(חודש לבנה)
			X
235			.
6815	2820	186355	נצמצם ונקבל :
6939	**16**	**595**	
ימים	**שעות**	**חלקים**	

עתה נחשב את י"ט שנות החמה:

365	6	0	
			X
19			.
6935	114	0	נצמצם ונקבל:
6939	**18**		

זה שווה ל-

6939	**17**	**1080**	
נפחית:			
6939	**16**	**595**	
0	**1**	**485**	**= שעה אחת ותפ"ה חלקים**
ימים	שעה	חלקים	

] של כל מחזורים שמסירין ז"ט תרמ"ב פי' ז' ימים תשע שעות תרמ"ב חלקים דרגילים לומר לפי שהיתה הלבנה נזופה ע"י שקטרגה ונהגה נזיפה בעצמה ז"ט תרמ"ב ולא מצינו טעם זה בכל מקום אלא זהו הטעם:

לפי שהמונה מבריאת העולם לא מונה ר"ה עד יום ששי שנברא אדם הראשון

ובשעה תשיעית נצטווה כדאמר פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לח:)

[אמר רבי יוחנן בר חנינא (הופעה יחידה בבלי) : שתים עשרה שעות הוי היום. שעה ראשונה הוצבר עפרו, שניה נעשה גולם, שלישית נמתחו אבריו, רביעית נזרקה בו נשמה, חמישית עמד על רגליו, ששית קרא שמות, שביעית נזדווגה לו חוה, שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה, תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן, עשירית סרח, אחת עשרה נידון, שתים עשרה נטרד והלך לו, שנאמר (תהלים מט, יג) :"אדם ביקר בל ילין". אמר רמי בר חמא: אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה, שנאמר (תהלים מט, יג) : "נמשל כבהמות נדמו"]

ומסתמא [כי ציווי דורש דעת כלשהי כמו ציווי החודש הזה לכם, ולכן חובר לציווי הראשון = ויש להקשות על פרו ורבו בשעה הקודמת]

אז קדש החדש ומשקדש החדש ע"כ היה המולד ו' שעות קודם דשית שעי מכסי סיהרא [נראה בהמשך מסכת ראש השנה, וקושי עצום בדבר שכן הירח מתכסה הרבה יותר משש שעות וזו אולי הסוגיה הקשה ביותר בנושא, וטרם שמעתי על העמדתה בצורה שאינה בדחק עצום]

ונמצא המולד בתחילת שעה ט"ו דהיא שעה שלישית של יום (תשע בבוקר)

וסימן וי"ד פי' ביום ו' בסוף שעה י"ד [כפי שכבר פרשנו שהיה בתחילת שעה ט"ו]

היה המולד מאחר שלא היה ר"ה עד יום ו' שקידש אדם הראשון החדש נמצא שנברא העולם בכ"ה באלול (שהיה כמובן יום ראשון)

ואותה שנה של תוהו שמונין משום דיום אחד בשנה חשוב שנה – כלומר בעולם צריך להיברא בשנה כלשהי, אבל אין זו תחילת השנה, ומה עם כל השנה שקדמה לתאריך בו נברא העולם – זמן זה מכונה תוהו ואינו נספר במניין השנים]

וכשתדקדק על מולד ניסן של תוהו שלפני תשרי של יישוב שבו נברא אדם תמצא מולד ניסן ברביעי בתשע שעות תרמ"ב חלקים

שאתה צריך להשליך ב' ד' תל"ח לאחריו ב' ימים ד' שעות תל"ח חלקים ומולד תשרי של תוהו שלפניו שנמצא ב' ה' ר"ד

[כל חודש אורכו הוא כ"ט יב שעות תרצג חלקים – יש להוריד 4 שבועות שלמים ולהפחית או להתקדם יום אחד 12 שעות ותרצג חלקים אחורה כפי הרואים בטבלה במצורפת

חודש	יום	שעות	חלקים
תשרי	6	14	0
אלול	5	1	287
אב	3	12	574
תמוז	1	23	861
סיוון	0	11	68
אייר	5	22	355
ניסן	**4**	**9**	**642**
אדר	2	20	929
שבט	1	8	136
טבת	6	19	423
כסלו	5	6	710
מרחשוון	3	17	997
תשרי	**2**	**5**	**204**

ולתקופה מניסן של תוהו מונין שהייתה התקופה בתחילת ליל ארבעה

[כלומר ד בדיוק ללא שעות וללא חלקים את נבראה השמש והירח והכוכבים]

ונמצאת תקופת תשרי של יישוב של אחריו ביום ד' ט"ו שעות כדאמרינן בפרק כיצד מעברין אין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום וז' שעות ומחצה נמצא דשתי תקופות ט"ו שעות [+ 182 יום = 26 שבועות שלמים ולכן אין תזוזה ביום כלל, רק בשעות]

ונמצא דקדמה תקופת תשרי [של בריאת האדם] למולד א' כ"ג פי' יום אחד כ"ג שעות

[התקופה ביום רביעי 15 שעות – המולד יום שישי 14 שעות - ההפרש יום ו- 23 שעות]

ונמצא דקדמה תקופת ניסן את המולד ז' ט' תרמ"ב

[יש כאן הפרש של שבוע שלם מאחר ו-6 חודשים עולים רק כדי 25 שבועות ושתי תקופות כפי שראינו 26 שבועות]

דל חצי (שעה) [שנה! וזה שיבוש חמור בנוסח הנפוץ ויש לתקנו בגוף התוספות] עודפת התקופה על המולד [עודפת שנת החמה על שנת הלבנה]

ה' י' תרמ"ב פי ה' ימים י' שעות תרמ"ב חלקים

וכשתצרף ה' י' תרמ"ב עם א' כ"ג עולה ז' ט' תרמ"ב

והרי עכשיו נוהגין למנות מתשרי של תוהו שנות העולם כדפי' דיום אחד בשנה חשוב שנה

ותקופת ניסן מונין מולד תשרי ב' ה' ר"ד וזקוקים להסיר ז' ט' תרמ"ב ודבר תימה הוא במה נחלקו ר"א ור' יהושע דתניא לקמן (ראש השנה דף יב.) מונין לתקופה מניסן ולמולדות מתשרי

ת"ר חכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר' יהושע חכמי אומות העולם מונין אף למבול כר' יהושע

חכמי ישראל מונין למבול כר' אליעזר -מונין שנות נח ובריאת עולם ושנות הדורות כר' אליעזר מונין מתשרי תחלת השנים ולא משום דסבירא להו בתשרי נברא העולם אלא דתשרי ראש השנה לשנים ובניסן נברא העולם כדקתני:

ולתקופה כרבי יהושע -כשמונין תקופת החמה והלבנה מונין מניסן לומר שמניסן נבראו ובתחלת ליל רביעי שמשה חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד' רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופת שנה זו לתקופה שכנגדה לשנה הבאה וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בליל רביעי בתשעה שעות ותרמ"ב חלקים:

והלא היו יכולים לברר הדבר דכ"ד שעות מיכסי סיהרא בין חדתא לעתיקא כדאיתא בסוף פ"ק דערכין (דף ט: ושם)

[סוף ערכין: דתניא מעשה ועשה רבי (כרב הונא) תשעה חסירים ונראה חודש בזמנו והיה רבי תמיה ואומר עשינו תשעה חסירין ונראה חודש בזמנו אמר לפניו ר' שמעון בר רבי שמא שנה מעוברת היתה ועיבור שנה ל' אישתקד עשינו שניהם מלאין דל תלתא לבהדי תלתא וקם ליה בדוכתיה אמר ליה נר ישראל כן הוה

תוס' : ונראה חדש בזמנו. מולד תשרי ביום קביעות השנה והיה רבי תמיה היאך עשינו ט' חסרים ונראה חדש בזמנו פי' רבי סבור דקיבוע ומולד דאשתקד היה ביום ז' ועשה ט' חסרים והוקבע שנה ביום א' ועל כן היה תמיה לפי מה שסבור דאשתקד הקיבוע והמולד ביום ז' א"כ השנה לא היה בדין עד יום ד' דלא תראה הלבנה ג' ימים אחר הקיבוע אמר לפניו ר"ש בנו שמא שנה מעוברת היתה ועיבור שנה שלשים ואשתקד עשינו שניהם מלאים דל תלתא

בהדי תלתא וקם ליה אדוכתיה פי' שנה מעוברת היתה שנה זו שעשינו הט' חסרים ודאי אשתקד היה הקיבוע ביום ז' וע"י שעשינו שנה זו מעוברת ועיבור שנה שלשים היה בדין שיתאחר השנה הקיבוע משל אשתקד ו' ימים ויקבע ביום ד' וע"י שעשה רבי שלש חסרים הוקבע השנה ביום א' ואשתקד עשינו שניהם מלאים וקדים המולד לקיבוע דאשתקד שני ימים ואירע המולד דאשתקד ליום ג' וכי שדית **ה' כ"א תקפ"ט** דהוי המולד השתא ביום ראשון ולכך נראה עתה ביום הקיבוע ולכאורה אשתקד קדים המולד

]

[זו סוגיה ארוכה בענייני עיבור השנה וכמה חודשים חסרים ומלאים אפשר בשנה אחת. והמקרה שמובא שם הוא של שנה עם תשעה חסרים (דבר שאינו חוקי בלוח המחושב וספק כמה היה חוקי בלוח הראייה) ועדיין הלבנה נראתה בזמנה בראש השנה (שרק לו מחשבים מולדות). ומובא ששנה קודם הייתה שנה מעוברת עם חודשים מלאים. ויש עוד הסתעפויות עם חודש העיבור הוא חודש (29 או 30) או תמיד 30. אחד הקשיים להבנה הוא אילו כללים בדיוק נהגו אז.

בכל מקרה המסקנה לדיוננו שהפרש של יום אחד ואפילו יום ומחצה (החישובים כולם שם לפי הלוח של ימינו וגם בכך יש כבר אלמנט שגיאה) אינו נחשב הפרש ניכר. וכמסקנה מכך רק הפרש של יומיים נחשב הפרש ניכר]

והם מרחיקין המולד זה מזה ב' ד' תל"ח [2 ימים 4 שעות 438 חלקים = ההפרש בין מולדות ניסן ותשרי ב ה רד + ב ד תלח = מולד ניסן ד ט תרמב אך למעשה זוהי השארית של שישה חודשים (ויש עוד שבוע שלם)]= כולי האי אין ראוי לטעות דאיך יטעו בו שני ימים:

[לכאורה אם הולכים מולדות אחורה ואחורה אפשר להכריע כך או כך כי יש הפרש גדול משני ימים, אולם בפועל אין לבדיקה כזו היתכנות, והמספרים הנאמרו בחשבון, הם יותר בבחינת "השלמת פערים" מאשר מציאות".]

לבוש תכח

הילכך הרוצה לידע חשבון התקופות מבריאת עולם, יעשה מהשנים שעברו מבריאת עולם מחזורים של י״ט י״ט שנים ויחשוב לכל מחזור שעה ותפ״ה חלקים, ויצטרף מה שיעלה בידו מכולם.

ואם ירצה לידע תקופת ניסן של ראש המחזור, ויעשה תחילת חשבונו מניסן של הבריאה, יסיר מחשבונו ז״ט תרמ״ב, פירוש, ז׳ ימים ט׳ שעות תרמ״ב חלקים, וטעמא יתבאר בסמוך בע״ה. ומה שיוותר בידו הוא הזמן שתהיה התקופה, רוצה לומר שתגיע החמה לתחילת מזל טלה אחר שהיה מולד של אותו ניסן. הילכך יתן אותו היתרון על מולד אותו ניסן שהוא עומד בו, ובמקום שיכלה חשבונו שם הוא התקופה.

ואם ירצה לדעת תקופת תשרי של ראש המחזור, ויעשה חשבונו כאילו בתשרי של בהר״ד נברא העולם, יסיר מחשבונו י״ב כר״ד, פירוש, י״ב ימים כ׳ שעות ר״ד חלקים, ומה שיוותר בידו יתן על מולד תשרי שהוא עומד בו, ובמקום שיכלה חשבונו שם היא התקופה.

וטעם הסרת י״ב ך׳ ר״ד לתשרי, או ז״ט תרמ״ב לניסן, דע כי נחלקו רז״ל במסכת סנהדרין אם נברא העולם בתשרי או בניסן, ר׳ אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, ופירושו: באחד בתשרי נברא אדם הראשון, שנברא ביום ו׳; אבל התחלת הבריאה היתה מיום א׳ שלפניו, שהוא כ״ה באלול. וכבר אמרנו דמקצת השנה ככולה, ואלו הה׳ ימים חושבים אנו לשנה שלימה, וכאילו נברא העולם בתחילת אותה השנה שהיה ראוי להיות מולדו בהר״ד, אשר עליו אנו מעמידין את כל החשבונות.

ובמה אנו יודעים שהיה ראוי להיות אותו המולד בהר״ד? דע שאמרו רז״ל: י״ב שעות ישנן ביום, ואדם הראשון נברא ביום ששי. בשעה ראשונה הוצבר עפרו, בשנייה נעשה גולם, בשלישי נמתחו איבריו, רביעית נזרקה בו נשמה, חמישית עמד על רגליו, ששית קרא שמות, שביעית נזדווגה לו חוה, שמינית עלו למיטה שנים וירדו ארבעה, תשיעית נצטווה שלא לאכול מעץ הדעת, והוא הדין על כל שאר מצוות, והיה בכללם שנצטווה לקדש החודש, ובלי ספק שקיים ציוויו [10]וקדשה מיד, שהרי בו ביום היה ראש שנתו ויום דינו, וקבלו חכמים ז״ל שקדשה באותו השעה. וכיון שקדשה בתחילת תשיעית, ע״כ צ״ל שראה אותה, שקדשה על פי הראייה. **וכיון שנראתה הלבנה בתחילת תשיעית, צריך אתה לומר שנולדה ששה שעות קודם לכן, דהיינו תחילת שעה שלישית, כדאמרינן פ״ק דר״ה: כ״ד שעות מכסי סיהרא, תמניא סרי מעתיקא ושית מחדתא**. אם כן, כשתחשוב לאחורך ו׳ שעות תמצא שהיה המולד בסוף שעה שנייה, דהיינו ו״ד, רוצה לומר יום ו׳ אחר עבור י״ב שעות מן הלילה וב׳ שעות מן היום. וכשתשליך האחור מד׳ ח׳ תתע״ו, שהוא היתרון משנה פשוטה על ו״ד, תמצא בהר״ד, שהוא מולד התוהו שהיה ראוי להיות אם היה נברא העולם.

ועתה יש לשאול, למה היה מולד הראשון של הבריאה ו״ד? שהרי הכתוב אומר שביום ד׳ נתלו המאורות. ואמרו רז״ל: ודאי כן הוא, שביום ד׳ ג׳ שעות על היום נתלו המאורות, מפני שלעולם ג׳ שעות על היום החמה היא בעיצומה של זריחה, וכבר ידענו שכל מעשה בראשית במלואם ובצביונם נבראו, ואם כן החמה והלבנה נבראו גם כן בעת מלואתם, שהוא ג׳ שעות על היום, ואז עמדו שניהם בחלון אחד. ושניהם שוין נבראו, שנאמר: "המאורות הגדולים". ומצינו שקטרגה הלבנה ואמרה: אי אפשר לשני מלכים שישמשו בכתר אחד, ואמר לה הקב״ה: לכי ומעטי את עצמך, וע״י אותה נזיפה לא שמשה ולא נראה אורה, עד שבא אדם הראשון וקדשה וחזרה. ואכן נולדה ששה שעות קודם לכן, כמו שאמרנו, דהיינו ו״ד. חשוב מיום ד׳ ג׳ שעות על היום, דהיינו ד׳ ט״ו, עד ו׳ י״ד, יהיה **יום א׳ וכ״ג שעות.** נמצא שבזה הזמן הלכה החמה ונתרחקה מתחילת מאזנים שנבראה בו מהלך שהוא מעת בריאתה עד עכשיו. ואתה חשבת חשבונך מב׳ הר״ד, ולקחת כנגד כל השנה שעבר משנות הבריאה {י כ״א ר״ד}, שהוא מהלך החמה יותר על מהלך הלבנה, באשר כן הוא האמת מיום הבריאה ואילך. ואם כן, כשחשבנו כל הבהר״ד עד עכשיו, חשבנו י׳ כ״א ר״ד אחד יותר ממה שהלכה,

כלומר שלפי חשבונינו מבהר״ד אנו אומרים, כאילו עמדה החמה עם הלבנה באותו הפעם בתחילת מאזנים, ולא חזרה החמה לתחילת מאזנים עד י׳ ימים כ״א שעות ר״ד חלקים אחר מולד וי״ד, שכן היה מהלכה אם היתה נבראת בעת בהר״ד. ולפי האמת הרי היא נבראת ועמדה בתחילת מאזנים יום א׳ וכ״ג שעות קודם מולד וי״ד, נמצא שחשבנו מהלכה יותר ממה שהלכה באמת יכ״א ר״ד, ואם כן נצרפם יחד, יהיה הכל י״ב ך׳ ר״ד, על כן צריך אתה להסיר מחשבונך י״ב ך׳ ר״ד כשחשבת חשבונך מתשרי הראשון התוהו, אשר היה ראוי להיות מולדו בהר״ד אם היה נברא העולם.

ורבי יהושע אומר: בניסן נברא העולם, וסבר שנתלו המאורות בתחילת ליל רביעי בתחילת שנה, **ושמשו יחד ט׳ שעות ותרמ״ב חלקים**, ואחר כך קטרגה הלבנה והיתה ניזופה שבעת ימים שלימים, כדין "ואביה ירוק ירק בפניה תכלם שבעת ימים) "במדבר יב, יד ,(ואחר כך חזרה ונולדה. ואם כן, בעת מולדה כבר הלכה ונתרחקה החמה מתחילת טלה עד שנולדה הלבנה ז׳ ימים וט׳ שעות ותרמ״ב חלקים, ואנו רוצים להעמיד חשבונינו לידע התקופה מתי תהיה החמה בתחילת טלה, ולקחנו כל הי׳ כ״א ר״ד מבריאת עולם מעת המולד הראשון, וכאילו לא חזרה החמה לתחילת טלה עד יכ״א ר״ד אחר המולד של ניסן, ולפי האמת הרי היתה בתחילת טלה ז׳ ימים ט׳ שעות תרמ״ב חלקים קודם לכן. על כן צריכין אנו להסיר ז״ט תרמ״ב מחשבונינו, ומה שישאר הוא יהיה עת עמידת החמה בתחילת טלה אחר המולד במהלך השוה; והוא עת התקופה. וכן לתשרי ושאר התקופות.

שורשי הים על משנה תורה

תקופת ניסן הית' בשנה הראשונה כו .'עוד מצאתי כתוב להרב הנז' וז"ל הנה במסכת ר"ה ד"ח ע"א איתא דר' זירא אמר לתקופות ור"א הוא דאמר בתשרי נברא העולם ומשמ' מהאי לישנ' דיש נפקותא מרובה בין ר"א לר"י וכן משמע נמי מלישנא דברייתא דאיתא התם די"ב ע"א ת"ר חכמי ישראל מונין למבול כר"א והתקופה כר"י וכתב שם רש"י בד"ה חכמי ישראל דס"ל דבניסן נברא העולם והתקופות כר"י וכו' דבתחילת ליל ד' שמשה חמה בניסן לפיכך אין תקופת ניסן נופלת אלא בד' רביעי היום לפי שלעולם יום ורביע בין תקופה כו' וכן מולדות הלבנה מונין מולד ניסן ראשון בט' שעות ותרמ"ב חלקים עכ"ל משמע דזה דוקא לדע' ר"י אבל לדעת ר"א אין סדר התקופות הכי אלא דיש כמה שאלות בזה האחת דרש"י שכתב דמולד הלבנה בט' שעות ותרמ"ב חלקים דזה היפך דברי רבינו שכתב דתקופה ראשונה קדמה למולד ז' ימים וט' שעות ותרמ"ב חלקי' וכן סדר כל מחשבי העיבור וצ"ל שפי' דברי רש"י היינו דבכ"ג לחדש אדר היתה תקופת החמה בתחילת ליל ד' ובאחד לחדש ניסן בליל ד' היה מולד הלבנה אחר שעבר מליל הד' ט' שעות ותרמ"ב חלקים א"כ תחשוב מכ"ג באדר עד ר"ח ניסן תמצא ז' ימים צרף הז' ימים עם ט' שעות ותרמ"ב חלקים א"כ נמצא שקידם תקופת חמה למולד הלבנה ז"ט תרמ"ב ואע"פ דכתוב כתיב דחמה ולבנה נבראו ביום ד' ביום אחד אה"נ דהכי הוה דביום אחד נבראו אלא מסיבה שקטרגה הלבנה היתה נזופה ז"ט תרמ"ב וכ"כ המפרש דברי רבינו וכ"כ הלבוש בא"ח סימן תכ"ח בדק"ח ע"ב.

ונחזור לענייננו שכתבנו שיש נפקותא בין ר"א ור"י וכ"כ התוס' שם ד"ח ד"ה לתקופות וז"ל ויש נפקותא מרובה בדבר במה שקודם מנין של זה למנין של זה חצי שנה עכ"ל ותמיהא לי מילתא טובא שהרי לא יש נפקותא כלל ועיקר שהרי גם ר"א שאמר בתשרי נברא העולם צריך להסיר ז"ט ותרמ"ב כמ"ש התוס' שם וז"ל ונמצא דקדמה תקופת ניסן אל המולד ז"ט תרמ"ב דלחצי שנה עודפת התקופה על המולד ה"י תרמ"ב וכו' עכ"ל. הא קמן שלדעת ר"א כשאתה בא לדעת תקופה ראשונה של ניסן של ראש המחזור אתה צריך להסיר ז"ט תרמ"ב מטעם דה"י תרמ"ב עם אב"ג עולה לז"ט תרמ"ב ולדעת ר"י נמי דס"ל דבניסן נברא העולם צריך להסיר ז"ט תרמ"ב מטעם שהיתה נזופה הלבנה ז"ט תרמ"ב כמו שכתבנו משם המפרשים ובין למר ובין למר התקופה של ניסן של ראש המחזור צריך להסיר ז"ט תרמ"ב אלא שנחלקו בטעם וכן נמי התקופה של תשרי של ראש

המחזור שאתה צריך להסיר ב"ך ר"ד בין למר ובין למר דהכי הוי דלדעת ר"א צריך להסיר יב"ך ר"ד מפני שאתה חשבת שנת אחת של תוהו מכלל השנים שעברו ונמצא שיש יב"א ר"ד מרובה אחר שהעולם נברא בתשרי עם אב"ג עולה יב"ך כמ"ש באורך הלבוש שם וגם לדעת ר"י דבניסן נברא העולם צריך להסיר יב"ך מטעם דחשבת חצי שנה של תוהו ועולה ה"י תרמ"ב צרפהו עם ז"ט תרמ"ב שהיתה נזופה עולה יב"ך ר"ד הרי דבתקופת תשרי בין למר ובין למר צריך להסיר יב"ך ר"ד ובתקופת ניסן בין למר ובין למר צריך להסיר ז"ט תרמ"ב וא"כ איך כתבנו דיש נפקותא מרובה בין ר"א ור"י. ונ"ל דאה"נ דלפי דעת התלמוד יש נפקותא בין ר"א ור"י מפני שהם סוברי' דלא היתה לבנה נזופה ז"ט תרמ"ב א"כ יש נפקותא מרובה ביניהם בשתי התקופות דלתקופת ניסן לדעת ר"י אין צריך להסיר ה"י תרמ"ב דכשצרפת יכ"א ר"ד משנה ראשונה יפה צרפת שהרי בניסן נברא העולם ומניסן עד ניסן עולה יכ"א ר"ד שעודפת החמה ללבנה ולדעת ר"א צריך להסיר ה"י תרמ"ב שהרי בתשרי נברא העולם ומתשרי ועד ניסן הוא ו' חדשים ועולה ה"י תרמ"ב ואתה חשבת יכ"א ר"ד מניסן ועד ניסן שהוא ב' פעמים ה"י תרמ"ב א"כ חשבת ה"י תרמ"ב אחד מרובה וצריך להסירו וכן בחדש תשרי נמי יש נפקותא שלדעת ר"א צריך להסיר יכ"א ר"ד משנה ראשונה שהרי בתשרי נברא העולם ומתשרי ועד תשרי עולה יכ"ב ר"ד ונמצא דשנה אחת היתה של תוהו ועולה יכ"ב ר"ד וצריך להסירו ולדעת ר"י אין צריך להסיר כי אם ה"י תרמ"ב שהרי בניסן נברא העולם ולא יש תוהו אלא ו' חדשים בלבד דעולה ה"י תרמ"ב וצריך להסיר ה"י תרמ"ב דתוהו ונמצא שיש נפקותא מרובה בין ר"א ור"י ולפי פי' נברא העולם היינו יום ד' שנבראו המאורות דלדעת ר"א נבראו המאורות בחדש תשרי ולדעת ר"י בחדש ניסן ונמצא שיש נפקותא בחמה וכן בלבנה יש נפקותא לדעת ר"א ולדעת ר"י דלר"י נבראו המאורות בתחילת ליל ד' בחדש ניסן א"כ יבא מולד הלבנה של חדש תשרי דלרבא ביום ו' אחר שעבר מליל ו' ד' שעות ותל"ח חלקים שהוא בדתל"ח שהרי בדתל"ח הוא חצי שנה ממולד למולד כמ"ש התוס' והרי עכשיו יש בדתל"ח דהיינו שני ימים יום ד' ויום ה' וד' שעות ותל"ח חלקי' הרי שכשהלבנה נבראת בניסן בתחילת ליל ד' עד ליל ו' אחר שעברו בה ד' שעות ותל"ח חלקים דהיה המולד של תשרי יש בדתל"ח לדעת ר"י ולדעת ר"א הלבנה נבראת בתחילת ליל ד' בחדש תשרי ומעתה אתי שפיר מ"ש התוס' ז"ל שם בסוף דבריהם וז"ל ודבר תימא הוא במאי נחלקו ר"א ור"י והלא יכולין לברר הדבר דכ"ד שעו' מיכסי סיהרא בין חדתא לעתיקא והם מרחיקין המולד זה מזה בדתל"ח כולי האי אין ראוי לטעות דאיך יטעו בו ב' ימים עכ"ל שפי' דבריהם דאחר דכ"ד שעות מיכסי סיהרא א"כ הרי ר"א ור"י ממה שרואין המולדות בזמנם משם היו יכולין לברר האמת ואיך יש בין זה לזה בדתל"ח פי' דלר"א שנבראו המאורות בתחילת ליל ד' של חדש תשרי ולר"י דנבראו המאו' בתחילת ליל ד' של חדש ניסן א"כ המאור של לבנה של חדש תשרי הבא אחר ניסן יבא בליל ו' בד' שעות ותל"ח חלקים הרי שהרחיקו המולדות זה מזה בדתל"ח שלר"א הוי מולדו בליל ו' ולר"י הוי בליל ד' ואין ראוי לטעות ב' ימים דבשלמא אם סיהרא ב' או ג' ימים א"כ לא היו יכולין לברר ממה שהיו רואין הלבנה בזמנם אבל עכשיו דכ"ד שעות מיכסי סיהרא א"כ היו יכולין לברר מהלבנה של זמנם ללבנה של תשרי של בריאת העולם ואיך היו מרחיקים בין זה לזה בדתל"ח וזה הקשו התוספות לפי תלמודא דידן שיש נפקותא בין ר"א לר"י אבל לפי דעת מחשבי העיבור סוברין שלא יש שום נפקותא בין ר"א לר"י דבין ר"א ובין ר"י סוברים דמולד תשרי שאינו של תוהו וי"ד ומולד תשרי של תוהו היה בהר"ד ומולד ניסן של באמצע היה בליל ד' וט' שעות ותרמ"ב חלקים אלא שלדעת ר"א סובר דיו"ד היה מולד האמת וד"ט תרמ"ב דניסן היה ראוי להיות כן אם היה נברא העולם בניסן ולדעת ר"י האמיתי היה בד"ט תרמ"ב בניסן וי"ד דתשרי היה הבא אחריו וא"כ לענין המולד לא יש שום נפקותא בין ר"א לר"י בענין דינא וא"כ לא היו יכולין ר"א ור"י לברר מהלבנה של זמנם על המולד של הבריאה וגם על התקופה הגם שיש חילוק ביניהם מ"מ לא יש נפקותא לענין דינא אחר שכתבנו שלדעת ר"י מה שנבראת הלבנה בד"ט תרמ"ב של ליל ד' פירוש בליל ד' השני דז"ט תרמ"ב היתה נזופה כמ"ש לעיל בפי' דברי רש"י ולדעת ר"א דס"ל דבתשרי נברא העולם קודם התקופה ללבנה כו' וצרפתו עם ה"י תרמ"ב עולה ז"ט תרמ"ב נמצא בין למר ובין למר צריך להסיר ז"ט תרמ"ב כשאתה בא לידע תקופת תשרי של ראש מחזורך וכן כשאתה בא לידע תקופת תשרי של ראש מחזורך שאתה צריך יב"ך בין למר ובין למר הכי הוי אלא שנחלקו בטעמים דלדעת ר"א הוא מפני שצרף עם יכ"א ר"ד עולה יב"ך ר"ד. ולדעת ר"י הוי טעמא מפני שצרף ה"י תרמ"ב של חצי שנה של תוהו עם ז"ט תרמ"ב עולה יב"ך אלא שכל זה דבר תמוה כמו שאכתוב לקמן שאין מרחיקין המולד זה מזה לפי מ"ש התוס' דוי"ד היה עולה המולד.

וע"ק דאיך נעלם זה מחכמי הברייתא ההיא דחכמי ישראל מונין למבול כר"א ולתקופה כר"י דמשמע שיש נפקותא ביניהם ולדעת מחשבי העבור לא יש שום נפקותא ביניהם זולת למיסבר קראי דתדשא הארץ ותוצא הארץ כדאיתא שם די"ו ע"א עוד יש לתמוה למ"ש התוס' שם וז"ל ולא מצינו טעם זה בכל מקום אלא זהו הטעם לפי שהמונ' מבריאת העולם לא מונה בר"ה עד יום ו' כו' נמצא שנברא העולם בכ"ה באלול ולתקופה מניסן של תוהו מנינן כו' נמצא דקדמה תקופת ניסן אל המולד ז"ט תרמ"ב כו' עכ"ל.

וכל זה לא אתייא אלא לדעת ר"א שהרי ממ"ש התוס' ולתקופה מניסן של תוהו כו' לדעת ר"י לא הוי ניסן של תוהו וכיון שכן קשיא איך מחשבי העבור כתבו דהלכה כר"א אחר שכתבו התו' דזה הטעם לא מצינו בשום מקום ונמצא דלא היתה נזופה ז"ט תרמ"ב דהרי ברייתא שנינו שחכמי ישראל מונין התקופה כר"י ונמצא

דמחשבי העיבור חלקו עם חכמי ישראל ודוחק לומר דמחשבי העבור ס"ל דהלכה כסתם משנה דהרי אמרי' שם בגמר' רב חסדא כרבי זירא מתני לה דרבי זירא אמר לתקופה ור"א היא וא"כ נמצא דסתם משנה אתייא כר"א והלכה כסתם משנה וזה פי' מ"ש התוס' ז"ל וז"ל וזה טעם למחשבי העבור לאחר שצרפו כל השעות והתר"ה של כל מחזורים שמסירים ז"ט תרמ"ב עכ"ל שפי' מן הטעם שאמרו בגמרא שם דסתם משנה דקתני דתשרי הוי ר"ה לשנים הוא כר"א נמצא דסתמא דמתני' סברא דאין הלכ' כברייתא דקתני דחכמי ישראל מונין לתקופ' כר"י דמתני' סברא דחכמי ישראל מונין לתקופה כר"א והלכה כסתם משנה וזהו הטעם של מחשבי העבור שקבעו ה' כר"א לפי זה שיש נפקותא בין ר"א לר"י ודלא כמו שרגילים לומר שהיתה נזופה ז"ט תרמ"ב דלפי אותו טעם לא יש נפקותא בין ר"א לר"י שהרי בין ר"א ובין ר"י צריך להסיר ז"ט תרמ"ב אלא שיש לתמוה על זה דלמה כתבו התוס' ולא מצינו טעם זה בכל מקום עכ"ל דהול"ל שאם הלבנה היתה נזופה ז"ט תרמ"ב א"כ אפי' לדעת ר"י צריך להסיר ז"ט תרמ"ב וא"כ לא יש נפקותא בין ר"א לר"י ולמה קתני בברייתא חכמי ישראל מונין לתקופ' כר"י דמשמ' דיש נפקותא בין ר"י לר"א וכן אמרו בש"ס שם דסתם משנה אתייא כר"א דמשמע שיש נפקותא דדינא בין זה לזה אלא עכ"ל דזה שהיתה הלבנה נזופה ז"ט תרמ"ב הוא שקר וא"כ מה שצריך להסיר ז"ט תרמ"ב אינו אלא לדעת ר"א אבל לדעת ר"י אין צריך להסיר ז"ט תרמ"ב דיפה עשית מה שחשבת יכ"א ר"ד על שנת בריאת העולם דמניסן לניסן עולה יכ"א ר"ד וי"ל דנוכל לומר שלדעת ר"א לא יאמר שקדם התקופה למולד תשרי אב"ג אלא שוים היו המולד והתקופה ונמצא שיש נפקותא בין ר"א לר"י.

ועוד יש לדקדק במ"ש התוס' שם והם מרחיקים המולד זה מזה בדתל"ח שהרי לא הרחיקו בדתל"ח שהרי כתבו התוס' דהמולד הא' לדעת ר"י היה בד"ט תרמ"ב עד וי"ד לא יש אלא בדתל"ח ואם כן איך כתבו שמרחיקין זה מזה בדתל"ח ובשלמא לפי' הא' שכתבנו בדברי התוס' א"ש שלפי דברי התלמוד המחלו' שיש ביניהם הוא כמ"ש לעיל וא"ש דמרחיקין זה מזה אבל לפי מ"ש התוס' שלדעת ר"א היה המולד הא' וי"ד ולדע' ר"י ד"ט תרמ"ב א"כ לא היה שום הרחקה זה מזה וצ"ע.

ועוד יש לדקדק על דברי הר"ב הלבוש שכתב שם וז"ל דע כי נחלקו רז"ל במס' סנהדרין אם נברא העולם בתשרי או בניסן כו' ואתה חשבת חשבו' מבהר"ד ולקחת כנגד כל השנה שעברה כו' ור"י אמר בניסן נברא העולם כו' דמשמע מדבריו שלדעת ר"א צריך להסיר יב"ך כשאתה בא לידע תקופת תשרי וכשאתה בא לידע תקופת ניסן צריך להסיר ז"ט תרמ"ב לדעת ר"י וליתא דבין לדעת ר"א ובין לדעת ר"י צריך להסיר ז"ט תרמ"ב בניסן ויב"ך בתשרי לדעת ר"א ומטעם צרוף ה"י תרמ"ב אאב"ג דהוי ז"ט תרמ"ב ולדעת ר"י מטעם נזיפה וכן ביב"ך לדעת ר"א מטעם צרוף יכ"א ר"ד עם אב"ג ולדעת ר"י מטעם צרוף ה"י תרמ"ב עם ז"ט תרמ"ב של נזיפה דעולה יב"כ וצ"ע.

אבל אין להקשות מההיא דכתבו התוס' שם די"ב ע"א בד"ה למבול כו' אע"ג דס"ל כר"י דבניסן נברא העולם מדמונין לתקופה כר"י דמשמע דסבירא ליה דהלכה כר"י דהכא כתבנו שהלכה כר"א לא ק"מ משום דהתם בתוס' לא באו לפסק הלכה אלא לפרש דעת אותה ברייתא אבל לענין הלכה אה"נ דהלכה כר"א ומש"ה מסירין ז"ט תרמ"ב אבל לדעת ר"י אין צריכין להסיר ז"ט תרמ"ב וק"ל.

חיים יחיאל בורנשטיין – חשבון תקופות ומולדות
https://benyehuda.org/read/15080

אבל החידה הנפלאה הזאת נפתרת לנו בדרך פשוטה הרבה יותר. יודעים אנו, שבין בני ארץ-ישראל ובין בני בבל היה הבדל שנה אחת במנין שנות הבריאה, שהאחרונים היו מפחיתים אותה ממה שחשבו הראשונים, שאחריהם אנו הולכים בחשבוֹנֵנו (עַיֵּן תאריך בריאת העולם, סְמַן ד, "התקופה" ספר ט). והנה נפלא הדבר, שבשנת-הבריאה הזאת של הבבליים מולד תשרי מִבֶּן באמת במספּר שעות שלֵמות, והוא המולד וי"ד, שכבר אמר עליו רב האיי גאון, שהוא עִקר. מן הדבר הזה אנו יכולים ללמוד שני דברים נכבדים: האחד, **שמיסדי חשבּוֹן המולדות שלנו היו מחכמי בבל, שרק אצלם היה נהוג המנין הזה לבריאה**, והשני, **שהמולד הראשי הזה לא נבנה על יסוד עִיּוּן מיֻחד, שעָשׂוּ חכמי-הדור**

בשעת הַחִתּוּם האחרון .כי אלו היה כן, בודאי שהיו חכמים אלה – שאי-אפשר היה להם שלא לדעת, שעיוּנם וחלוקת זמניהם לא היוּ מְדֻקדקים כחוּט-השׂערה – קובעים את רגע המולד שֶׁעֵינוּ עליו – במספָּר שעות שלֵמות, או שברים פשוטים שהיו משתמשים בהם, ואז רחוק הדבר, שלא יוציא להם החשבון את מולד הבריאה במספָּר שבור. ומאחר שאין הדבר כן, ומולד וי"ד מְכֻוָּן בשעות שלֵמות, הנה לא נשאר לנו כי-אם לאמר אחת משתּי אלה: או שחכמי העִבּוּר, לאחר שהחזירו את המולד שמצאו על-פי עִיונם לאחור עד שנת הבּריאה, עמעמו על החלקים שמצאו בו וקצבוהו בשעות שלמות; ולפי-זה עברו על מולד זה של בריאה, עד שקבּל את הצורה שלפנינו, שני קֵרוּבים, האחד בזמן העיון, שקצבוהו בשעות מְכֻוָּנות, והשני לאחר שהעתּיקוהו לרגע הבריאה, שעמעמו על מקצת חלקיו, לָשׂוּב ולעשותו שלֵם בשעותיו; או להחליט, שלקחו מאחד התוכנים הַמֻּבהקים מולד מְדֻקדק היטב בכל חלקיו, בשעותיו ורגעיו, ומפני שלא היה להם כל ענין וכל טעם לעשות את מולדו להתחלת חשבּונם, או להעתּיק את המולד הַשָּׁאוּל הזה עד זמנם ולמנות ממנו תאריך חָדָשׁ, החזירוהו לשנת הבריאה, לתאריך שהיה מוּכן ועומד בידם מחשבּונות בעל "סדר עולם"; ואת הַשִּׁעוּר השבוּר, שיצא להם בחשבּונם, הפכו למספָּר שלֵם על-ידי שֶׁוִּתּרוּ על מקצת חלקיו ויצא להם מולד וי"ד. ולפי-זה לא סָבַל המולד הזה אלא קֵרוּב אחד. ההנחה השניה הזאת, שאינה דורשת אלא תִּקוּן אחד, היא פשוטה וּמְחֻוֶּרת מן הראשונה, וככל אשר נרבּה להתבּוֹנן בה, כן תוסיף להֵרָאות לעינינו קרובה יותר אל האמת.